books2ebooks.eu

Chesnecopherus, Johan
Meurer

Regimen iter agentium thet är, een lijten vnderwijsning, huru the sigh förhålla skole, som någon reesa företaga, antingen til land eller watn, at the icke måge fall vthi swåra och hefftige siwkdommar.

Tryckt i Stockholm, hoos Ignatium Meurer, anno 1613.
1613

e-böcker från ditt bibliotek av
eBooks on Demand
digitaliserad av
Kungliga Biblioteket
National Library of Sweden

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök*: Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra*: Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.
Mer information finns tillgängliga via http://books2ebooks.eulla boken.

- http://search.books2ebooks.eu/

Sv. Samb.
Före 1700
Med.
F1700
1708
KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

N° 6-1-

1252.

REGIMEN ITER
AGENTIVM
Thet är/

En liten Under-

wijsning / huru the sigh förhålla skole/ som någon reesa företaga / antingen til Land eller Watn / at the icke måge falla vthi swåra och hefftige siwkdommar.

Ther hoos een

Officina itineraria—,

Eller ett litet Reesapothek/ vti

hwilket vpräknas hwad för Läkedomar the mäst behöfwa som reesa och bruka kunna / när them någhon Siwkdom oförmodeligen vppåkommer.

Stält och författat / af

Johanne Chesnecophero Neritio Medicinæ Doctore.

Tryckt i Stockholm / hoos Ignatium Meurer / Anno 1613.

Liber ad Viatorem.

Telluris si fortè velis lustrare per orbem;
Vel pelagi varias ire, redire vias: (tor,
Me legito. Et primũ mea pharmaca quære, Via-
Si tibi sit cura vita salusq; tua.
Pharmaca nostra docent vitare pericula mortis,
Quæq; Viatores, dura manere solent.
His igitur salvus poteris volitare per orbem,
Orbem; quem noster novit uterq; polus.

Then Stoormechtighe/ Höghborne
Furste och Herre/

Her Gustaff Adolph/

Swerigis/Göthis och Wendis/etc. vtkorade Konung
och Arffurste/Stoorfurste til Finland/ Hertig
til Estland och Weßmanneland/etc.

Så och
Then Höghborne Förste
och Herre/

Her Carl Philip/

Swerigis/Göthis och Wendis Arffurste/ Hertig til Su-
dermanneland/Neriche och Wer-
meland/ꝛc.

Min Allernädigeste Konung/
och nädige Furste.

STormechtigeste Konung/allernädigaste HERRe/ Höghborne Förste nädigher Herre/ then gamble Grekiske *Medicus Hippocrates* vthi sin Epistel til *Damagetum*, skriswer om Menniskians wilkor och lägenheet ganska merkeligen/ther han säyer Menniskian ifrån sin Födelses tid/ oc til sin ytterste dödz stund/ intet annat wara

 än Stuk-

Siukdom: Hwilke ord/när man wil see til sielfwe förfarenheeten/finnes aldeles samme wara/ty så snart een Menniskia hijt til Werlden aff Moderlijfwet född warder/kommer henne strax mångehanda siukdomar vppå: Sedan oc när hon wexer til/och kōmer til sin bästa åhr/faller hon snarligan genom een hefftigh siukdom och kranckheet sin koos: Thet samma skeer och vthi hennes ålderdoms tidh/ om hon ther til och komma kan/ så at man aff Menniskians Lijffztidh giörligen see och förnimma kan/ at hennes ålder intet annat medh sigh förer och födher än siukdommar: Och komma samme siukdamar then ena Menniskian hefftigare och snarare vppå än then andra/såsom then ena är begåfwat med een starkare eller swagare Natur än then andra/ ty then ena Naturen skils myckit ifrån then andra/ som *Hippocrates* lårer. Och ändoch sådanne hefftige siukdomar esomofftast anfechta een Menniskia/Så hafwer dochlijkwäl Gudh medh Naturen/ gifwet oss sådanne medel och Läkedomar/ genom hwilka wij knnna them lindra och emoot stå/ at the oss icke så hefftigt skada kunna/ hwilke medel intet äre til förachta/ när wij them rätt och vthi råttan tidh wete til at bruka/ ty tå hafwa samma medel icke allenast een godh vthgång/ vthan och kunna farlige siukdomar krafftteligen fördriffua: Och finnes

nes sådana medel emoot allahanda hefftige siukdomar / som Menniskian kunna vppåkomma/ noghhår vthi wårt kåre Fädernesland Swerike/ så at man ganska såå behöffuer hempta ifrån the fremmande örter och Landzender/ om hwilke och framdeles (om Gudh liffuet och helsan sparer) skal widaren talat warda vthi min Swenska Örterbook/ som iagh förhanden haffuer. Och effter thet Allernådigste Konung / så och nådiger Herre / them som reesa/ antingen til Land eller Watn/ offta plåga många siukdomar oförmodeligen vppåkomma/ så at een part ther igenom vti wågen måste såttia liffuet til/ een part warda och så genom långligh siukdom vppå reesan förswagat / at the alzintet sedan förmå eller kunna vthrätta hwad the sigh företaghit haffua: Hwilke wåghfarandes siukdomar förorsaka sigh måstedeels aff then förandring/ som skeer medh luffften och vthi *diæta*, ty när een förreesar ifrån thet rum han är waan wara vthi / och til ett annat / förnimmer han strax *alterationes* vthi Kroppen: thet samma är och medh maat och drick/ offta måste een wågfarande Man swelta/ offta lijda törst/ hethe och frost / och om han doch omsider maat eller drick bekommer / så är thet doch sådant / genom hwilket naturen och the principal Ledamoter meera warda förswagat än styrckte/ så at ther

aff och många Kranckheter sigh förorsaka: Här om the som wandrat och reest hafwa/ noghsamt witnesbörd giffua kunna. Men uppå thet the Wäghfarende / och besynnerligen höghe Personer / om hwilkens wälfärd/helsa och Sundheet stoor macht uppå ligger / när the reesa antingen til Land eller Watn / icke måge warda betagne aff många hefftighe Siukdomar / haffuer migh synts nödigt och nyttigt wara een liten Underwijsning här om skrifwa/ och aff trycket uthgå låta/althenstund iagh förnimmer/ E. K. M. och F. N. haffua lust til at reesa/hwilket och wäl kan wara aff nöden för Rijkens och Fäderneslandzens tarff och wälferd skull/huilke reesor icke kunna skee uthan mödho/bekymber / omsorg och fara. Här hoos haffuer iagh och satt ett litet Reesapothek/ther uthi warder författat/ hwad nyttige stycker och Läkedommar een reesande och wäghfarende mäst och bäst behöffuer/medh huilke han kan sigh / genom Gudz thens aldrahögstes Läkiares tilhielp/antingen ifrån många hefftige och farlige tilfallande siukdommar bewara/ eller och om han uthi them faller/ther ifrån hielpa / när nöden så fordrar / och gode wälbeställte Apotheke icke förhanden äre/ som (ty wärr) här uthi Swerike/hwilket är til at beklaga: Och wil iagh thenna lille Tractat / medh samme Reesa-

potheke

potheke E. K. M. och F. N. vthi all Vnder dånigheet och ödmiukheet dedicerat och tilskriffuit haffua/ E. K. M. och F. N. bidiandes vnderdånligen och ödmiukeligen icke wille thetta mitt ringa arbete förachta eller försmå/ vthan thet med all Konungzlige gunst och Furstlige Nådhe sigh behagha låta/ och migh sielffuan vthi E. K. M. och F. N. gunst vptagha. E. K. M. och F. N. önskar iagh här medh een långwarachtigh lijfzsundheet/ ett rooligit/ lyckosampt och långwarigt Regemente/ wårt kåre Fädernesland Swerike til hielp och styrke/ förswar och bijstånd/ af Gudh alzmechtigh/ vthi hwilkens protection E. K. M. och F. N. medh thet hela Konungzlige och Furstlige huset/ iagh vnderdånligen och ödmiukeligen befaller. Datum Stockholm/ then 20. Augusti/ åhr 1613.

E. K. Maij.
och
F. N.

Vnderdånige/ ödmiuke och
troplichtige Undersåter

Johannes Chesnecopherus Ner.
Doct. Medicus.

Vfter thet at them som reesa / antingen til Land eller Watn/plåga mångehanda beswårligheeter vppåkomma/ hwilke / om man icke vthi tidh förekommer/och sigh för them bewarar / fölia ther aff hefftige Siukdommar/ som dragha Menniskian til döden. Therföre hafwer migh synts nödigt och nyttigt wara / at gifwa them Wägfarandom een liten vnderwisning/ huru the sigh ställa skola / når som the sigh vppå reesor begifwa: Och wil iag thenna Tractat vthi några synnerlighe Capitel dela / som här effter vpräknas.

Thet Förssta Capitel

Om the Beswårligheter hwilke gemenliga them vppåkomma/som öfwer Land reesa/och huru the sigh för them bewara skole.

Siw Beswårligheter plåga gemenliga them anfechta som til Land reesa: Then förssta är Frösesiukan eller Skelfwan. 2. Ingen Matelust. 3. Kropsens Magerheet. 4. Hefftigh Törst. 5. Buklop. 6. När Lifwet är förmyckit stoppat. 7. Mödha eller Tröttheet.

För Skälfwen kan then Resande sigh bewara/ når *Febris*

han / för än han begifwer sigh til wägs / antingen låter sigh ådra / eller purgera / hwilket som honom mäst aff nödhen synes wara / och en förfaren *Medicus* rådher: Thetta stadhfester *Avicenna Fen. 3. prim. c. de regim. etc.* ther han sårter thenna Regulan / Ingen skal begifwa sigh vppå någhon reesa / när Kroppen är aff myckin Blodh betungat / eller medh någon annan öfwerflödigh *humore* beswårat / Vthan först låta sigh Ådra eller purgera / och sedan reesa. Thernäst skal han achta sin *Dietam* / och bruka til sin drick gott Rhenisk Wijn / eller Öl thet som klart är / gott fyrat bröd / Kiött / som myckit närer och snart smälter i Magen / såsom Hönse Killinge / Lambe och Kalffwe Kiött / små fiel Fiskar / som raghes i rinnande Watn / först blöötth sudin Egg / och ifrån allehanda Frucht sigh förhålla / Item Öst / och allehanda Spijs som föder een tiöck blodh / vndfly: Icke skal han heller strax effter Måltijdh begifwa sigh til wegs / såsom Avicenna lärer: Skal och icke rijdha eller gåå när han är myckit mätter / på thet Maten icke fördårfwas vthi Magen / aff thet Watn / som een oförmodeligen vthi wägen dricker för törst skull / genom hwilket förorsakar sigh och mestedeels thet buller vthi Tarmerna: Vthan skal alleenast twå timar effter Måltijdh förtöfwa / och sedan begifwa sigh vppå Reesan. Och skal then som reeser icke beswåra sin Kropp medh öffuerflödigh maat eller drick / vthan heller stå vp ifrån Bordet / fast han än kenner sigh litet hungra: Them Wägbfarandom är thet och bättre / at the äthe meer om Affronnen än om Middagen / om icke någhot hinder förhanden är / såsom *Catarrhus* eller någhon annor Kropsens *dispositon*: Icke skole the effter Måltijdh dricka / icke heller dricka för än the fåm eller sex ber har äthit hafwa. Skole och befliita sigh / at the alle daghar hafwa ett öppet

Lyff /

Läff *sive naturâ, sive arte*: Och åthe een half timme för Måltidh een Soppa medh tw lodh Sucker: Heller åthe tiyo Skedar Sodh/ther vthi Sex eller Siw Querskon åre kokat: Här til år och gott *Spinatie* och Målle sodh: Eller och taghe aff thenne effterskreffne Läkedom een Skedh full för Måltidh. Tagh store Querskon 10. stycken/Bröst bår som kallas vthi Apotheket Sebesten 8. stycken/ Rusin som stenarne åre vttaghne 2. Lodh/ Violen Blomster 1. Lodh/ siudh thesse vthi fem Skålpund Watn/ til thes twå delar åre insudne/ sedan sila thet/ och legg ther til Sex Lodh nyligh vthdragen *Caßiæ*/ och låt thet sedan siudha til thes thet blifwer så tiockt som Häning/ och legg sedan til ett Lodh Senez Bladh wäl stötte/ Sucker så mycket behoff giörs: Eller och taghe *Caßiæ* nyligh vthdragen try lodh/ vthwald Manne 2. lodh/ Rosen Sirup sex lodh/ Tamarinden itt lodh/ blandes til hopa til een Latwerge/ brukes til een Skee full hwar annan dagh/ besynnerligen när een reesar vthi Feldt/ på thet then hefftighe *Lues Caſtrensis* icke må honom anfechta. Sömnen på the Wägbfarande skal wara om Natten/ och icke om dagen: Icke heller skal een gå til Säng strax effter Affton Måltydh/ vthan twå timar sedan Affton måltidhen är hållin: Wachte sigh wäl för redhuga/ Wredhe/ Haat/ Jlwilia/ och andre sådana sinnens bewekelser: Skal altidh hafwa een godh förtröstning/ wara gladh och lustigh/ etc. Om nw een reesande Man thetta som här vprecknat är/ håller och achter/ warder han/ vtan twifwel/ säker och frij för allahanda Skälffuor. *Laxans remedium securißimum & utilißimum*

2. När enom Resande ingen eller ganska liten matelustan vppåkommer/ är rådheligit/ at han håller sigh någhon liten tidh ifrån Maat och Dryck och begifwer sigh til Sömns/ på ther the *Cruditates* som vthi Magen *Debilitas appetitus.*

swäfwa eller liggia / måge någhorlunda fördrifwas: Sedan må han bruka then maat / genom hwilken begäran eller matelustan vpweckes / såsom här effter följer:

Singulare ferculum ad appetitum excitandum

Tagh itt vngt Höns / Hierpe eller Åkerhöna / speck och steek thet / medhan thet steekes / begiut thet medh Rosen watn och litet Malverseer / som Negliker äre bättre vthi / när thet nw så är stekt vppå Spetes / bespreng Wingebenen och Låren medh Limonen / Pomerantzen eller Granaten Saffr blandat medh Rosen watn och Wijn / och sedan thenna rätt äta / ty han gifwer een synnerligh lust til Maat. Vthan vppå Magen kan leggias thetta effterskreffne Plaster: Tagh Mastix / Spicæ / Cannel / Xylobalsam / aff hwarie ett halffs Quintin / stekt Bröd och weekt vthi Ettickie 2. Lodh / stött alt vthi en Morter och leggias ther til litet hänning så myckit behoff giörs: Och skal brukas som förr är sagdt. Hwadh och så hender at een Resande förmyckit hungrogh warder / rådher Avicenna / Rhasis / och Hali Abbas / at een äter steekt Hönse Leffuer / ty så skal een icke myckit ther effter hungra: Thet samma göre och Piluler giorde medh fett och klemige saker / medh Mandel och Mandelölia / ty ther effter skal een kunna länge fasta / om han een ther aff äter: Rhasis och Avicenna skrifwa / om een dricker een godh dryck Violen Olia / vthi hwilken wax är smelt / så skal han kunna ther vppå fasta vthi tiyo daghar.

Macrefacio corporis.

3. Om een Wägfarande warder aff Reesan myckit mager och torr / skal hans Maat wara Fogle kött / och helst af the Foglar som vti watnet sin föda hafwa / såsom äre Ankor / Gäss / Änder / Dreff Foglar / och andre sådanne: Skal och bruka thet som fett är / besynnerligen Smör / fett kiött / och thet fethe som finnes widh Niurarna: Här til warder och thenna Maat brukat: Tagh Pini Kerner ett lodh / stöt them sunder vthi een

Mörtel

Mortel / och rör them tilhopa medh Niurefeet och formera ther aff Piluler så stora som een Haslenott / och skal han för Måltijdh tagha ther aff een eller twå: bruke och altidh Pini Kerner medh sött Wijn.

4. Offta hender at een reesande förmykit törster / är therföre aff nödhen / at han beredher sigh til at lijda törst / eller och förer medh sigh the medel / som törsten sleckia eller förhindra kunna / såsom drickia stött Portulacen fröö try eller fyra Quintin medh Etickia / och fly then Maat som törsten fordrar / såsom Fisk / Capperen: Skal och vndfly alt thet som salt eller förmyckit sött är / icke myckit vthi wägen tala / reesa sachta: Kan och dricka Etickia blandat medh Watn. Then som törster skal icke heller / när han något bekommer til at drickia / förmyckit och hastigt dricka / icke heller för myckit kalt / ty thet vthslecker then naturlige wermen / som genom törsten är myckit förswagat: Förfarenheten lärer och / om man legger Coraller vthi Watn / och håller thet sedan vthi Munnen / skal törsten ther igenom lindras: Item / *palea hordei* lagdt vthi Watn / til thet blifuer wäl macererat och hålles sedan vti munnen. Item Sirup aff Citronen och Limonen Safft blandat medh kokat Källe watn: Item / Violen Sirup medh Korn watn: Item aff Citronen och *psyllii* fröö giorde små Secker / och blötte vthi Korn watn / hielpa myckit för törsten / håldne vthi Munnen: Thesse Piluler äre och godhe: Hwijt Walmoge fröö / Lactuken fröö / Lakrissen Safft / Dragakant / amedock / aff hwarie lijka myckit / göres Piluler medh Portulacen safft / så store som Bönor / och hålles een vthi Munnen. Effter och een Wäghfarande stoor skadha lijdher / och vthi hefftige Siukdommar faller aff thet Watnet han nödhgas dricka vthi wäghen för törst skul / Synes rådhelighit tilkänna gifwa / huru han kan sigh ther ifrån

Sitis magna.

De conservando iter agentem à nocumẽtis aquarum.

wachta och bewara. Skal förthenskul then som törst lijder och nödgas dricka Watn vthi wägen / först thet Watnet wäl sila och siuda / ty therigenom warder thet klart och reent / skilies och thet onda ther ifrån: Dock warder thet myckit bättre och renare om thet distilleras: Wijn blandat medh Watn förtagher thet onda som kan wara vthi Watnet / thet samma gör och Etickia blandat medh Watnet: Dock besynnerligen brukes Etickia vthi salt watn / när nödhen så fordrar / at een thet dricka moste: När och een för nödh skull drycker tiokt watn / eller och kalk watn / så skal han ther vppå äta Hwijt löök / eller Röölöök medh Etickia / ty therigenom fördriffs thet onda som är vthi watnet / såsom Avicenna lärer: När ock någhor medh hast wil dricka Watn vthur Åer / Becker eller Källor / så skal han leggia ther emillan ett Linklädhe / när han dricker / på thet icke någon Igel / eller någhot annat ondt / som gemenligen vthi och medh Watnet är beblandat / må komma in i Magen / aff hwilket sedan förorsakar sigh stoor Siukdom: Är och aff nödhen at hwar och een Wåghfarande / som någhot förmögen är / förer medh sigh swr Safft / såsom Citronen och Limonen och andre sådanne / och blander samma Safft medh Watnet / när han thet drycker.

Observationes Castrenses.

V. Hwadh thet Fempte belanger om Buklopp / kan man thet förtaga medh thetta Clyster: Tagh *balaust granor. myrti. hypocyst. copular. gland.* aff hwarie een hand full: Sudit alt vthi try Skålpund Watn til thes halff parten blifwer insudit / sedan skal thet sijlas och vthtryckias / och tagh aff thetta sijlas Sodh itt Skålpund / Myrtin och Cydonien Olia aff hwarie try lodh / Bocke Talg 2. lodh / thetta brukes liömmit när een är fastande. Magen må och smöries medh Myrtin / Cydonien och Mastix Olia / blandat

Fluxus alvi.

medh

medh rödhe Coraller / Spodio Armeniſk bolo / och Cypreſſen Nötter ther til War ſå myckit behöfwes. Här til är och godh een Rökelſe aff Balauſtien / Pinien / Weiruch / Myrtillen / Storace och Beck / Thetta Pulwer ſtrödes på giör / och röken låtes ſtiga wp i Lifwer: En halff tima för Måltijdh kan och / brukas thenna Latwerg til twquintin: *Diacydonion ſine ſpeciebus* fyra Lodh / Maſtix / beredd Coriander aff hwarie halfft annat quintin / ſkal alt tilſammans tempereras medh *miva cidoniorum* ſåſom ett *Electuarium*. The fattige må bruka een Latwerg giordt aff the Hiupon / ſom nogh här wthi Swerike wäxa: Taghandes bort the Kernar och then Moſe ſom inne wthi them ligger / och ſedan beredha ther aff een Latwerge medh Zucker på ſamma ſätt ſom Quitten Latwergen beredhes / hafwer och ſamma krafft / Ja och större än *diacydonium* haffuer / när ther aff taghes Affton och Morgon ſå ſtoort ſom een Walnoth. *Electuarium ſingulare ad diarrhæam & dyſenteriam pro Suecis.*

VI. *Ad alvum obſtructã.*

Här emoot om nägbon är förſtoppat / ſå bruka ſama medel ſom tilförende om Skälfweſiwkan wpräknade äre.

VII. *Laſſitudo.*

Then Siwnde tilfallende Beſwärning wppå een Wägbfarande är Mödha och Trötheet / hwilken at förekomma är ſwåra aff nöden / ey när then wppå kommer / förer hon andra heſtige Siwkdommar medh ſigh / men när en wachtar ſigh ifrån thenne / warder han frij för mäng Siwkdommar / aff thenne föroſaker ſigh och gemeenligen Skälfwan: Och ſker thenna Trötheet på tregghanda ſett: Förſt är itt ſlagh när een känner ſigh ſå wara trötter / at han icke förmår wäl röra ſina Lemmar / och om nw än han them rörer / ſå gör honom thet ondt wthi Kroppen / liſka ſom han woro full medh Såår. *Laſſitudo Viceroſa.*

När nw thenna enom wppå-

uppåkommer / skal han hålla sigh stilla och ingalunda
Hip. aph. 48. s. 2. beweka: Sådan må han låta öpna ådron om han blodrijker år / eller och purgera / hwilket honom aff een Medico synes rådheligast wara / och the öffuerflödighe humores kreffia: Sedan thetta är skedt / må han låta rifwa Kroppen sachta när han är fastande medh handen eller ett grant Klädhe: Tyckes honom tå / at han kenner inwertes vthi Kroppen någhon onaturlighe werme / så skal han sedan han sigh sålunda hafwer låtit rifwa / smörja sigh medh Violen Olia: Men kenner han ingen onaturligh werme / så smörie sigh medh Chamillen eller Dillen Olia / och bruke then maat som lettaligen smältes i Magen / och födher af sigh godh blodh / dricke och hwijt Wijn / eller klart Öll. Warder någon medh een trötheet beladen vthi så motto / at kroppen och hans Ledhamoth sigh förmyckit reckia eller vthtenia / förekommes hon letteligen / när man sachteligen Kroppen rifwer vthi Badhstugen / och setter honom vthi Karbadh medh liömit Watn / och sedan efter Karbadhet wäl torkat / smörier honom och medh Chamillen och Lilien Olia: Hålle sigh och mätteligen medh Maat och dryck: Kropsens bewekelser ware och mätteligh. Men warder een så trött / at han kenner sigh ondt hafwa / lijka som han vppå Kroppen heeta Sulnader hade / och therföre icke kan sigh wäl röra aff rummet: Tå skal Kroppen smörias medh liömmin Dillen Olia / och sachta rifwes / sittia och lenge vthi liömmit Kaarbadh.

Laßitudo tenßiva

Phlegmonoſa.

Thet

Thet II. Capitel.

Om them som til Siös reesa / hurulunda the kunna sigh förwara ifrån månge beswärligheter.

THem som til Siös reesa plågha många tilfallende beswärligheter vppåkomma / såsom först: Een stoor och öfwermåtto begåran til wåmielse och kräkan: Til thet andra/ett hefftigh Buklopp. 3. Hufwudwerck. 4. Stoor törst. 5. Haffzens onde och olÿdelige lukt. 6. Myckin waka. 7. Alle krafftter warda förswagat. 8. Ingen matlusta. 9. Kropsens magherheet.

Then första beswärligheet / antingen hon skeer genom een bewekelse aff the ting som een hafwer til sigh taghit/eller och för then orsaak skull/ at een rådhes för watnet och Haffs wågen/ är vthi förstonne icke myckit förhållande/vthan gånge så några gånger för sigh/som hon kommer: Men hwadh hon tagher öffuerhanden och för offta kommer / förtaghes som här effterfölier. Tagh strax effter Måltidh ett eller tw stycken aff diacydonien Latwerge/eller een Skee full beredd Coriander/ eller af thenna Latwerg som effterfölier: *Diacydon. sine speciebus* ett skålpund/ *Masticis* añat half quintin / beredd Coriander pulverizerat och Cydonien safft göres een Latwerge: Apÿ fröö druckit förtagher wåmielsen/sam̃aledes och Malört: Kan och then som een stoor begåran hafwer til kräkning ofta skölia munnen och Magemunnen medh the ting som sure äre / ty the förtagha the damb som stÿgha vp vthi Hufwudet och sterckia Magen / såsom otidighe Winbärsa- Vomitus.

medh litet Minta / så och brutit brödh vthi wälluchtande Wijn: Näseborarna strijke innan til medh rijfwit Blyhwijt.

Ventrik fluxus quomodo sistendus.

Then andra tilfallande Siwkdom förekommer man vthi så mätto: Först skal man rijfwa henderna / armana / Benen och Fötterna / och besprenga sigh medh kalt Watn vthi Ansichtet / så och bruka band om Armarna / Lenderna och Benen: Hielper icke thetta / så skal han låta sättia en kopp emellan Naflen och Magemunnen: Eller låta göra ett *suppositorium* af häfning medh *hieræ picræ* pulver / af salt Kött eller ett Talg liws. Magen må och smörjes medh Myrtin / mastix och Cydonien Olia ther vthi Laudanum / Coriander / aloes träå / Negliker och rödhe Coraller äre blandat medh så myckit wax som behof göres til een Salva: Thet hielper och når man tre timmar för Middags Måltidh tagher aff thenne Sirup. Tagh *mivæ cydoniorum* 2. Lodh / Minthe Sirup 1. Lodh / Watn ther beredde Coriander äre sudne vti / sex Lodh. Maten skal sådan wara som snart smelter i Magen / och synnerlighen beredd medh Quitten / Pomerantzen / Limonen och Granaten safft.

Dolor capitis.

Then tridie tilfallende beswärligheet / såsom är Hufwudwerck / förtags vthi lijka mätto som then första / ty the hålla then Materien stille quarr vthi Magen / aff hwilken *vapores* vpstijgha och förorsaka Hufwudwerk. Allenast är rådheligit at ämbnet och tinningarna smörjes medh hwijt Neckleblådh olia / ther vthi lactuken och hwijt Walmogefrö / Fenkil och Anis / Mastix och wax blandat äre.

Sitis valida.

Törsten förtages såsom tilförende vthi thet första Capitlet är om talat.

V. Thet olydeligha stanket som kommer aff Hafwet eller

eller Skepet förtages genom the Latwerger som sterkia Hiernen och Hiertat / såsom äre / *pleris archonticon, diãbra, diãthos, diamargaritũ*: Och efftet måltidh tugges Negliker och Muschater: Vthi handen at luchta vppå hälles *Laudanum* / eller ett äple beredd med ambra / hwilkes Beskriffning här efftet följer: Een skal och icke wara nedre vthi Holskepet / så och icke när thet rum som Pumpen ståår: Skal och offta ombyta Klederna (om han så rådh hafwer) och emellan them hafwa Lavendel Blomster och Desma eller någhot annat som wäl luchtar / ty thesse wälluchtande tingen förwara een ifrån all orenligheet: Här vthaff är thet Paracelsus han skrifwer / om någhon wil förwara sine Klädher ifrån Malen och andre skadelige Maszkar / at han tå ther hoos leggier Mastix / Campher / Amber / Desma eller Zibeth / och skole the tå ingen skada bekomma: Och beprijser han synnerligen Zibeth ther han så säyer: *Zibeta non solùm à tineis vestimenta conservat, sed etiam tineas unà cum aliis vermibus pulicibus, pediculis & cimicibus expellit ac fugat.* Fetor matris.

VI. Vigilia

Somnlösan fördrifwes när man twå timmar efftet Måltidh will gå i sång tagher thenne Sirup. Tagh Violen Sirup / hwijte Neckeblommer Sirup / och hwijt Walmoge Sirup / aff hwarie ett Lodh kokat Walmoge watn sex Lodh. Kan och låta twetta Fötterna och Armarna / när han wil gå i sång medh Watn ther vthi hwijte Slöblommer / Lactuka / Swinedödgräs / Dill / och Kumminblommer sudne äre: Luchten aff Neckebladz olia och opio är och godh: Dock ibland andre som komma een til Sömns är intet bättre än som try eller fyra gran aff Nepenthe ingifwit medh Rosen Zucker eller Rosen Julep. *Somnum enim le-*

Nepenthis usus.

nem seu mitem inducit, dolores omnes lenit ac calorem febrilem penitus extinguit.

VII. Krafftерne warda sterckte när man åter ett Hönse sodh tempererat medh Oxetunge Watn och Malverseer: Thet samma gör och ett vngdt Höns sålunda beredd: Tagh ett vngdt Höns siudh thet vthi Watn til thes Kötet gåår ifrån Benen/ stöt sedan alt sönder och legg thet så stött vti södet igen/ ther til legges och lijtet Muscateblomer/ tryck thet alt igenom ett durchslagh och bruka thet. Om någhon Kyld förhanden är/ skal brukes ett quintin *cõfectionis de hyacintho:* Item/ til thet samma doger och *diamoscus dulcis; Item diamargaritum.* Men är någhon hethe förhanden / tå brukes Boragen och Rosen Zucker/ Neckebladz *conserva* / insyltadh Violer antingen allena så brukat/ eller och intaghne medh Hönse sodh / och om Sommaren medh syre watn / Rosen watn eller gott Källe watn: Henderna skole och twettas medh Rosen watn bemengdt medh Malverser eller annat gott Wijn.

Debilitas virtutum

Restaurãs optimum

VIII. Then Ottonde tilfallende beswärligheet / såsom när ingen Matelust är förhanden / förekommes som tilförende är sagdt vthi thet andra stycket i thet första Capitlet.

Then ytterstа tilfallende swagheet/ warder hulpin såsom nw näst tilförende vthi thet Siwnde stycket är sagdt: Thenna Latwerg är och ther til godh: Tagh fett och wäl kokat Kapunen Kiött ett halfft Skålpund / och stöt thet wäl sunder vthi een steen Morsel/ sedan thet är sönder stött/ legg ther til thetta Pulver/ Cannel/ Cardamom/ Neglikor/ Galgant/ Bladh/ aff hwarie ett halfft Quintin/ skaffin Lakrissen 2. quintin/ Pini kerner och sööt mandel wäl rensat aff hwarie .2

Lodh.

Lodh / *semin. commun. frigid.* ett Lodh / hwijt Walmoge-
fröö 2. Quintin / och blanda thetta wäl tilsamman /
tagh sedan ett skålpund gott Zucker och smelt thet vthi
Kapune Sodhet medh thet som vthi Morteren stödt
war / och giör ther aff een Latwerge / aff hwilken een
skal åta om Morgonen fastande try quintin medh fyra
Lodh sött Wijn / och sedan ther vppå fasta tree tim-
mar.

Thet III. Capitel.

Huru een Wåghfarande sigh bewara kan för Pestilentzian.

ENdoch vthi Pestilentz tijdhen swårt är til
förstå när een reesar / at then ene snarare
warder befengder eller betagen aff Pesti-
lentzian än then andra / Ja och at en part
slett intet aff then gifftighe och smit-
tighe Plåghan anfechtadhe warda: Så
är thet dochlijkwäl wist och sant / at thet Pestilenti-
ske gifftet mindre krafft hafwer them til at skada / som
icke medh öfwerflödige *excrementis* äre beswärat / ock
inge *obstructiones* hafwa vthi Lijfwet / ther til
medh inga *Cruditates*: Ty lijka som el-
den vthsleckies / när han intet meera hafwer ther vthi
han kan sigh vppehålla / så är och här medh Pestilent-
zian / at så snart the *excrementa* vthur Menniskian-
blifwa taghne / så måste hon och wijka / är thet och wist
som Philosophi skrifwa / *Nullam causarum sine pa-
tientis aptitudine agere posse*. Hwarföre är aff
nödhen / när een reeser och kommer til the örter som
Pestilentzian grasserar / at han håller een godh *diætam*

vthi maat och drick och andre Krepsens öffningar / och aldeles *temperanter* och nöchteren lefwer: *Sicut enim temperantia sanitatis est tutrix, & totius jucundæ vitæ moderatrix: ita intemperantia omnium morborum censetur nutrix.* Effter och ingen sådan *exquisitam diætam* hålla kan / at ju ther igenom icke några *superfluitates* födes vthi Kroppen / är rådheligbit at man hafwer ett synnerligbit medicament / som håller Lifwet öppit / vthdrifwer the öfwerflödige excrementa / och bewarer Kroppen för then hemlige Putrefaction / som gemenligen plägar widhengia thenna smittigbe Siwkan: Och ibland alle andre medicamenta som sådant werka / berömmas synnerligen *pilulæ Ruffi* som kalles *pestilentiales*, eller och *de aloë rosata*—: Taghandes aff them om morgonen til ett quintin / ther aff kunna otta piluler förmeras och brukes twå gånger i weckan medh Citronen eller Limonen safft. När nw här-medh the öfwerflödige *humores* äre evacuerat / skal sedan brukas ther som styrker hiertat / och bewarar thet för then hefftige gifften / såsom äre: Perler watn / Julep aff Citronen safft medh Cardebenedicten watn: Item Cardebenedicten Sirup / eller thet som bättre är / thes extractum: Item Citronen skaal hållen i Munnen. Doch giffwer sielfwa förfarenheten tilkenna / intet vthi Pestilentzie tijdhen wara / som bättre förwarer een för then smittige siwkan / än såsom Ambra rätt præparerat / och sedan om morgonen förr än man reesar til några droppar medh brödh brukat / *est excellentissimum remedium præservativum in peste*: sterker synnerligen hiertat och hufwudet förtager och / eller förterkar Catarrhum / men tå brukes hö vppå ett assat set. Många hengia en Hyacint vppå

Præservativum regium.

Ambra catarrhosis utilissima

vppå bara halsen/och mena honõ kunna stå emot giftet. Ansichtet och Henderna twettes medh Rosen Etickia bemengdt medh Rosen watn. Pomambre kunna och brukas/doch icke når för myckit heet wäder är/och besynnerligen thet som efterfölier: Tagh *Laudani* ett Lodh/ *benzoini* ℥. quintin/ *succini*, *ligni alöes*, *santali citrini* aff hwarie ett quintin *Rosar. rubear.* ett halfft quintin alle besprengde medh Rosen Watn/ ther vthi litet Tragacant är smält och blandes vthi en Mortel tilsamman / ther til leggies Cannel olie fem gran / Negliken olia try gran / Muskateblommer olia ett gran/ Amber och Desma aff hwarie fem gran: *f. pomum.* Och kan thetta Pomambrum förandras efter som tijden är heet eller kall/är han heet/så skole the warma krydder minskas/men är han kall/ökias. The fattiga kunna doppa een skifwa bröd vthi Etikia och ätha then medh Blodh örtz root stött til pulver: Vthwertes kunna the bruka Etickia och Winrute safft med litet Campher och Saffran / och ther vthi doppa een Swamp och föra medh sigh och offta luchta ther vppå: Förbemälte safft kan och strykas i Näsebororna och vppå handelogan. Här wil iagh och vppenbara för the fattige som icke hafwa rådh til at kiöpa någhre dyra Läkedommar/ ett nytt experimentum / hwilket them / ja och så the rijke kan förwara ifrån Pestilentzian/ nemligen store Grobladz rooth medh litet Lavendel blomster syd vthi een linnen säck/ och sedan hengies medh een tråå på bara halsen så at han recker geent emoot hiertat: Ehuruvijnga thetta Remedium är / så är ther doch inteet til förachta/ ty: *sæpè etiam parvis, gratia rebus inest: & quæ neglecta jacent, pondus habere solent.* Thetta ware så kortteligben talat

Præservatipum pauperum

Experimentum novum.

talat / huru een Wäghfarande sigh för Pestilentzian præservera skal / hwilken præservation vthi thesse stycker förnämligen ståår och här inne slutas / nemligen vthi Kropsens rening / Lufftens förandring / och the Läkedommars bruk som kunna styrckia hiertat.

Thet IV. Capitel.

Huru een Wäghfarende sigh förhålla skal / när stoor heeta år förhanden / at han honom icke skadhar.

EN Wäghfarende om han sigh icke förwarar för stoor heta / så kommer han vthi alsomstörste swagheet / så at alle hans kraffter ther igenom förswinna och kan sigh ingen wertz röra / tå ståår icke heller til at sleckia törsten / vthan tagher aldeles öfwerhanden: Solskynet skadar och förswagar myckit Hiernen. Hwarföre år rådheligit / at een resande sitt Hufwud wäl beteckt hafwer för Solstrimmorne / sammalunda och bröstet. The som reesa vthi stoor hete / skole först för än the begifwa sigh til wägs någhot åta thet som kyler / såsom en Soppa medh Haffra gryn eller Korn gryn / Salat och andre frucht som kyla / och sedan fördröia ther litet vppå / til thes thet hafwer sigh satt i magen / ty när een reser fastande / eller intet vthi Magen hafwer / kan hethen myckit skada och magen förswaga / hwilken swagheet sedan icke letteligen ståår til at hielpa: Skole och the som reesa med sigh föra Rosen och Violen oller och ryggen ther medh alle stunder smörja / för hetens skull. Många när the reesa / och stoor mödha hafwa aff hethen / begifwa sig vthi kalt watn til at simma / och fördrifwa ther igenom then stora hethen / hwilket och icke

är til at straffa / allenast skal een Reesande achta / at han icke för hastige / når han för myckit heet är / sigh eher vthi begifwer / vthan sachteligen och småningom eher til kommer. När heten är olijdeligh och stoor: rådher Avicenna at man skal åtha Cypollen medh sur miölk / skal och sedan medh ett lijtet band binda om Näseborana och Munnen / och thet så letha bundit sittia thet lengste han kan lijdat eller tolat: När thetta bandet vplöses / skal man luchta vppå Rosen Olia / och Olia aff Cucurbiten frööt / ty thet förtagher eher onda / som then heta Luffven hafwer medh sigh. Kommer enom vthwertes förgifft vppå och skadar / skal han strax låta bestenkia sigh medh kalt watn / och twetta eher medh Ansichtet: Så och tå bruka then Maat som kyler / och salwa Hufwudet medh Rosen Olia och kyle saffter / sedan twetta thet aff igen: Skelffver thenna icke / må han bruka miölk maat / synnerligen sur miölk / som kallas *lac acetosum* eller *ebutyratum*. Törster honom aff förgifftet / tå skölie offta Munnen medh kalt Watn / och dricke icke eher aff myckit / ty om han thet gör så döör han strax bort: Men är thet så at han swåra törster / kan han een gång / annan och tridie något lijtet dricka aff kalla watnet: Och är rådeligh it vthi sådan törst / at han först dricker Rosen olia blandat medh watn / och sedan sielfwe watnet.

Venenum si viatori extrinsecus obvenerit

Thet V. Capitel

Huru een Wäghfarande sigh för stoor Kiöld förwara skal / och om them som äre förkylde.

Reesa vthi hefftigh kyld hafwer stoor fara medh sigh / oansedt een må förwara sigh medh Klädher och andre nödhtorfftighe saker / så myckit han wil : Doch synnerligen lijdher han skadha / om han icke så försorgd är / som thet sigh bör : Och ändoch många som reesa wäl medh allehanda nödhtorfftige saker försörgde äre / så seer man lijkawist / at the af Köld äre bleffne döde genom senodragh / slaget / eller förkylning. Hwarföre är rådheligit / at the som reesa vthi Kylden / hafwa siwette holen wäl förstoppat / och hålla Munnen igen / at Kiölden icke medh hast sigh ther in trengier : Så och the vthwertes Ledemoter wäl förwara efter thet sätt som säiyes i näfftföliande Capitel. När een reesar Wintertidh vthi stoor Kiöld / så skal han först äthe warm maat / och dricka een godh dryck Wijn ther vppå / och sedan litet förtöfwa til thes maaten wermes eller altereras vthi Magen : Men är thet så / at Kiölden är hefftigh / och een icke hafwer tijdh at förtöfwa lijtet / vthan strax måste reesa / skal han ther vppå dricka en warm dryck wijn / the som icke wijn hafwa / kunna dricka Brennewijn eller warmt öll. Alle the som om Winteren reesa skole om morgen bittidha på fastande magen / taga in något lijtet af godh Andromisk theriak. Ty Theriak håller kroppen hela dagen igenom warm oc stercker alle principal Ledhamoter på Menniskian / så at Kiölden them intet skadha kan. Ansichtet skal förwaras och förbindas medh ett grant Linkläde / på thet Kiölden icke kommer in i Bröstet / ther aff Hostan och Blodhspottning offta förorsakas. Skole och the som reesa then Spijs bruka / som wermer och står emot Kiölden / såsom är : Walnötter / hwijt Löök / Senap / Cypollen och Smör : Maaten medh theesse vpräknade beredd / hafwer een synnerligh eghenskap at fördrifwa köl-

wa kiölden/ty the förökia then naturligha Wärmen/ så at han vtspridher sigh kring om hela kroppen: Thet samma gör och ett Gummi/ som kallas Assa/ ett quinsin ther aff indruckit medh wijn eller öl: Thetta vträttar och Peper brukat vthi maaten: Paracelsus lärer emoot Kölden wara gott dricka wijn med Ingefera och Calmes: Item Aqua vitæ eller Brennewijn medh Saffran/ sampt alle andre krydder brukat för än en reser vthi kölden skole stå henne emoot. När en wägfarande kommer til Herbärges/ och är myckit frusin/ så skal han icke strax begijffua sigh til Elden och Wärmen/ icke heller vthi Badh/ eller til Sömpn/ vthan en timme tilföreen gåå långt kring om Wärman/ eller på thet rum som warmpt är/ och sedhan sachteligha komma närmare och närmare Elden. Är någhor förmyckit frusin eller förkyld/ så skal han strax haffuas vthi badh/ och ther någhot länge förtöffua/ och låta sigh wäl rijffua medh lilien Olia/ kan han icke komma til någhot badh/ så må han förhållas vthi itt warmpt hws/ och ther sigh rijffua låta til thes kroppen warder rödh/ och sedhan läggia sigh nidher vti een säng til at soffua.

Aromata præmansa frigus arcent.

Mutationes repentinæ evitandæ Hip. 6. Epid.

Hip. 51. aph. s. 2. Subita mutatio periculosa.

Thet VI. Cap.

Huru the vthwärtes Ledhamoter skola förwaras ifrå kiölden/ och huru ansichtet skal förwaras at thet behåller sin naturligha färga/ och icke förwandlas aff Solen eller Wädret.

Then som will resa/ skal för än han dragher til wägz/ lagha så/ at the vthwärtes Ledamoter/ såsom åre Händer/ Armar/ Been och Fötter/ warme bliffua/ och kunna the lätteligen wärmas genom rwffuande eller smörjande/ besynnerlighen medh lilien Olia/ hwilken haffuer een Treakels natur: Haffuer han icke rådh här til/ så taghe een gemeen Olia beblandat medh Pepar/ Bertram/ *Euphorbio Asa fœtida* eller Bebergiäl: Kan och så slå vthan om kring them medh itt Gummi som kallas galbanum medh Hwijtlöök. Stöflonar eller Skonar skola icke wara trånga/ vthan så rumma at fötterna kunna wäl ther vthi röras/ *motus enim calefacit & frigus arcet*, rörelsen wärmer och fördrijffuer kölden / och jw trångare Stöflan eller Skoon är/ jw snarare tagher kölden öffuerhanden/ ty vthi trångzlen förqwäffues then naturlighe wärmen/ och kommer sedhan igen större kiöld. Om man och händerna/ benen och fötterna förwarar medh Pergament eller Camelehåår/ warda the frijat ifrå kiölden. Jbland alt annat som brukas emoot kiölden/ berömer Paracelsus thenna Salva. Tagh Pepar/ Cardamom/ Paradis korn/ aff hwarie 2. lodh/ Euphorbij 4. lodh/ Mastiches 3. lodh/ alt sönder stööt til Pulwer och sodhit vthi 5. Skålpund *Vrinæ pueri, vel alterius hominis*, til thes ther öfwerbliffwer een ettonde deel: Thenna Salva haffwer vnderligh krafft til at wärma Menniskions ledhamoter / hwilke aff henne smorde/ tyckes Paracelso vnderlighit och sälsampt wara/ om the känna någon kölld then dagen. Och ändoch många slagz pelswärcke warda emoot kölden brukat/ så säger doch Paracelsus inter wara bättre än såsom samman weffuat Papper / brukat vthi Strumporna och

Skonar/

Skonar/ ty thet fördrüffuer all kiölð/ men en skal achta wäl at thet icke bliffuer wått. Om kiölden vppå någhot Ledhamot tagher öffuerhanden/ så at then naturlighe Wärmen minskas/ doch icke så at Ledhamotet aldeles begynner förrotna/ skal man strax haffua Fötterna/ Benen eller Händerna som så frosne äre/ vti Roffue watn/ eller Kåålstäcke watn/ Jtem vthi Dille/ Rumingeblomme/ Malörte och Mynte watn/ Jtem ther vppå itt plåster läggia aff Roffuor/ och wachta sigh at han icke kommer för när Elden/ ther til medh skal han hastigt löpa eller gåå/ och bemödha sigh/ så och rüffua then frosne läm/ och giuta ther vppå warmt watn: Somlighe när the äre förkylde om Fötterna sättia them strax vthi kalt watn/ och besinna ther aff stoor lüsa/ ty thet fördrüffuer kiölden: Såsom man seer aff förfarenheten medh äplen/ at när the äre frosne/ och sedhan läggias vthi kalt watn/ dragher kalla watnet kiölden ifrån them/ så at all isen faller ther af/ och the bliffua släte och godhe/ Men lägger man them frosne widh Elden/ så fördärffuas the. Hwar vthaff haffuer thet sin grund/ thet man brukar här vthi Swerige/ när någhon warder förkyld/ at man tå tagher snö/ och rüffuer ther medh hårdt thet rum som kiölden är vthi/ och sålunda dragher henne medh snön vth: Aff thetta kommer och/ at the som resa om Wintertijdh öffuer the Bärg Alpes/ om the icke rüffua näsan medh Snö/ för än the komma til Elden/ til thes hon bliffuer rödh/ så faller hon slätt bort. Nägre när the förnimma at kiölden wil tagha öffuerhanden i ansichtet på någhon/ giffua the honom itt gott munslagh/ hwilket och wäl hielper/ ty vthi så mårtto wredgas then förkylde/ och aff wredhen warden then Naturlighe Wärmen vpwäckt/ så at han fördrüffuer kiölden. När itt förkyldt Ledhamot begynner at

Alapa frigum ancet.

swartna/ så skal man thet medh Ådherlernet hugga/ och låta blodhet rinna ther ifrån vthi warmpt watu/ och låta så blodet löpa/til thes thet af sig sielft stillas/ sedhan lägges ther vppå Armenisk bolus tempererat medh ätickia. Tagher och kölden öfwerhanden/så at thet begynner rotna eller wara grönt/så skal thet snarlighen taghas aff/at icke thet Ledhamot som helbregda är och förrotnar/och sådan putrefaction sedan stygher vp til hiertat och dödhar menniskian. At Ansichtet må behålla sin naturlighe färga när en reser/besynnerlighen om Wåhren / hwilken lufft tå skarpare och hårdare är/än vppå andre tijdher/ tå skal man twätta thet medh klemmighe ting / såsom medh mucilagine pfylly och portulacae/ så och medh tragacant smelt vthi rosen watn / eller och Arabisk gummi medh thet hwijta af ägget. Är Ansichtets hyd eller färga aff wädret förandrat / brukas tå Gåsegräs watn ansichtet ther medh twättat/ och låte thet aff sigh sielfft intorkas/ här til tiänar och Krablomster gråås watn: Bådhe thessa örter finnas nogh vthi Swerige/ och berömes samma theras watn synnerlighen för Solbränt Ansichte/när the rätt warda destillerat. Thetta är så korteligen handlat/huru en resande och wäghfarande på resor sigh förhålla skal / vthaff the förnämste Autoribus Hippocrate/Galeno/Avicenna/ Rhase och andre vthdraghet: Hwilke Reguler / om the hålone warda/förmodar man genom Gudz tilhielp/at the wägh farande mycken nytto aff them skole bekomma.

De conservanda facie.

FINIS.

OFFICINA ITINERARIA.

Eller

Ett litet Reesapothek/

vthi hwilket vpräknas hwad för nödtorfftige Remedia och Läkedommar the mäst/och bäst behöfwa och bruka kunna som reesa/ när them någon Siukdom oförmodeligen/ vppåkommer/

Medh flijt författade

Af

JOHANNE CHESNECOPHERO
NERITIO DOCT. MEDICO.

Galen.

Medici in Regibus, ſecuriſſimis medicamentis uti debent.
Pharmacum in manu Medici tutiſſimum.

Tryckt i Stockholm/hoos Ignatium Meurer/ Anno 1613.

FÖrst skal vthi Reesapotheket så förordnas och laghas/ at the fyra kostelighe Balsama hafwa rum antingen vthi små Glas eller små bössor giorde aff bleck / och vppå hwar Bössa låta tekna huru hwar Balsam heter: The som rijke och förmögne äre/kunna låta göra samma *pixides* aff Silffuer och förgylla them / och äre the bequemligast til samma Läkedommar.

Thessa äre the som vthi första Lådan skola förwaras

I.

Balsamus succini. Är godh för Slaget/ rörning / fallande Siukan/och andre Hufwudz beswärligheter/ gifwit in så stoort som een ärt/ och så stoort som ett Hampe frö struckit in i Näseborarna.

2. *Balsamus Caryophyllorum.* 3. *Balsamus Cinnamomi.* Brukas för Dån och alle förswagade krafter/så stoorr som een ärt intaghis: På samma sett brukes the och när magen är beswärat / såsom när een icke hafwer lust til maat/ swåre kräkes hickar/ och när Magen är förkyld/sammaledes och för Kloreff.

4. Muskate nots Balsam: Gör thet samma som the

the förre strukin på pulsin/och tinnigarna: Hoos thessa Balsama kunna Ambra/Desma/och Zibeth/hafwa sin rum.

Sedan thernäst skole the liusligha Oliteter hafwa theras rum: Såsom 1. Negliken olia 2. Muskate nott olia. 3. Muskateblommer olia 4. Cannel olia. 5. Pomeranzenskaal olia. 6. Cypriansk terebinthin olia. 7 Agatsten olia. 8. Lilien olia. The siw Olior hafwa nästan samma krafft och dygd / som balsama hade. Negliken olia sterker Hufwudet/Hiernen/Hiertat och alle naturlighe Ledher/ renar thet Melancholiske Blodet/ och är synnerligen gott för Hyran/ när enom tyckes at alt löper om kring för honom / Theolistes är thet och gott för swagh syn / och tagher man här aff om morgonen tree eller fyra dropar in medh Wijn: Thenna Olia brukes och för Modheren / när hon är förkyld/ fördrifwer klooreff/ sterker och wermer Maghen/ förtagher alt kräkiande: Vthi Näsborona struckit/ blandat medh een liusligh Pomad / effter thet är någhot skarpt/förtagher Dånet.

Muscaten olia som destillerat är / wärmer then förkylde Magen. 2. Förtärer alle onde rotne *humores* som åre vthi Menniskians Kropp. 3. Fördrifwer *flatus*. 4. Lindrar klorefwet. 5. Gör een godh och wälluchtande ande. 6. Brukes och emoot Niuranars och Blåsans Siwkdommar: Här aff taghes in vthi Wijn/ Malverseer eller annan drick 3 eller 4 dropar.

Muscaten olia som är vthpressat/ brukas vthwertes så stoort som een ärt struckin vthi Näseborarna/ stercker Hiernen och bewarar ifrån Slaget: Stercker och Magemunnen/ när han ther medh smord warder.

Cannel Olia hafwer lijka krafftер medh Cannel balsam / är synnerligen godh för Quinfolck / när the födha Barn/ty hon förtagher Dånet/ giftwit tree dro-

par in i Munnen / gör och Födzlen lätt: Werker och at Maaten i Magen wäl smältes.

Moscateblommer olia brukes för kloen / för snuffuan och floß som faller aff Hufwudet på Bröstet och Hiertat / styrcker Magen / hiertat / är een krafftigh Läkedom emoot Hiertesprång.

Pomeruntzen skal olia brukes för kall Maghe / för Dån och Krafftlösheet / hon tagher bort then bäfwan och därran som är vthi Ledamoten / är godh för kloen / så och fördrifwer allehanda gifft.

Agesten Olia brukes för Rörning / Slaget och fallande Siwkan / om morgonen fastande indruckin til een drope medh Lavendel / eller Linden blomer watn / bewarar och Menniskian för Pestilentzian / bruket inwertes och vthwertes / är och godh för Stenen i Blåsan och Niurarna: För Kloreff och Modherens vpstygande: Fordrar födzlen medh hiernörtz och gräbo watn / druckin til een drope. Cyprianisk Trebenthin Olia brukes til een swår och stacket andedräkt / för stenen vti Niurerna / kan och brukas säkret til purgation hoos höghe Personer ett quintin ingifwit.

Purgans valdè securum.

Vthi then Andra Lådan skole thesse effterföliande Läkedommar wara / vthi Glas och Steenkärel.

1. Swarte Kersbärs Watn.
2. Mejeblomster Watn.

Bewar een för Slaget och fallande Siukan om morgonen een skeefull indruckit.

Thetta brukes för Rasenheet / och när een hafwer mist målet / för Dån och Beswimmelse / emoot Slaghet och fallande Siwkan / sterker hiertat / och stäär emoot

Gifftet /

Gifftet / een skee full intaghit / thet samma gör thet lagdt på Pulsådran / och strukit i Näseborana.

3. Cannelwatn brukes för alla Sinkdommar / som förorsakas aff Kölden / tags in een halff eller heel skee om morgonen / när een är fastande.

4. Ett synnerlighit slagh watn och emoot fallande Sinkan: Thes beskriffning sigh så hafwer.

Tagh Maßeblommer affstrukne ifrån Stielken ett halfft skålpund / Lindeblomster itt fierdingspund / Peonien rooth hämptat vthi nedanet 2. Lodh / ekemispel ett lodh och ett quintin / Oxeleggeblomster 2 Näfwer fulle / läng Holört halfft annat Lodh / Betonien een hand full / Chubeber ett Lodh / Bebergelia / swart Pepar af hwarie itt halft lodh / thetta alt grost stört och sönderskurit / skal ther öfwer gintas halfft annat Stop Wijn / och sedan in *balneo Mariæ* medh flijt destilleras. Så snart een förnimmer / eller förmoder sigh medh slaghet / eller fallande Sinkan warda betagen / må han bruka aff thetta watnet een skee full.

5. *Aqua Bezoardica contra pestem.*

Warder vthi så motto beredd: Tagh godh Angelike root / Pestilens root / Baggesöte root / Blodz ört / Zedoaria / hwijt diptam / aff hwarie 2 lodh / gol / rödh och hwijt Sandel / aff hwarie ett lodh / Cardebenedictē extract 6 quintin / Mithridat 6 lodh / Campher 1 Scrupel / Ambrae thee korn: Röterna skole skäras sönder / och sedan grofft stötas / och leggias medh the andre Krydder vthi ett Glas / och ther vppå låtes gammalt Reniſt Wijn och Walnötterskal watn / aff hwarie ett halfft stop / sedan thetta några daghar ståndit hafwer / skal thet medh höghsta flijt destilleras in balneo Mariae. Tags til Præservation til 2. 3. eller 4. dropar in medh een skifwa hwete brödh: vthi Curation til itt lodh / eller

2. effter som then Siukes natur starck eller swagh är/ medh een drick Cairdebenedicten watn.

6. Ett kostelgit Krafft watn/ som brukes allenast vthwertes vthi itt linnet kläde hållit för näsan när een beswimmar/ och alle kraffterne äre förswagat/ så och lagdt vppå Bröstet emoot hiertat: Thetta watns beskriffning är sålunda: Tagh Muskateblommer 2 quintin/ Cannel/ Neglikor aff hwarie ett quintin/ ferske Roser twå Nefwerfulle/ Lavendelblomster een Nefwefull/ Malverseer ett halfft stop/ Rosen watn ett stop/ Ambrae 10 Korn: Thetta alt tilsammah skal man låta stå vppå ett warmt rum vthi fiorton daghar: Wil een thetta watn liuflighare hafwa/ må han leggia ther til litet Desma/ och sedan medh flijt destillera thet vthi *balneo Mariæ.*

7. Vthi thet siwnde glaset skal wara gott Brennewijn af Rhenisk Wijn destillerat/ thes bruuk weet huar man/ så at iagh här om icke myckit behöfwer skrifwa: Doch seer man daghelighen/ at the Brennewijn måst dricka som minst behöfwat/ och therföre bekommer them thet icke heller myckit wäl/ effter the thet misbruka: Allenast wil iagh Mizaldi mening sättia om Brennewijns bruk/ och hwilke the äre som thet bäst behöfwa/ och lyder altså: *Hybernis mensibus aqua vitæ sesqui drachmæ, seu cochlearis mensura cum exiguo primarii panis bolo necerebrum feriat, vel hepati quid noxæ adferat, salubriter exhibetur, jejunis, obesis, pituitosisq; corporibus, ut humores excrementitios concoquat, & illorum corpora à lethargo, apoplexia & morbis frigidis vindicet.* Och then som hafwer ett trängdt eller ängdt Bröst/ och een kaldan Maghe/ han må tagha

hårdt

hårdt Hwete Brödh och rifwa thet sönder på Riffjernet/och leggia ther til så myckit Zucket Candi som brödet är/oc sedan låta ther vppå gåt Renisk bräñewijn/ och blanda thet så tilsamman til thes thet blifwer som een Latwerge: Ther aff taghes om Afftonnen/ när een gåår til Säng een skee full/ thet sterker Magen och rymmer Bröstet.

För trögt Bröst och en kaldan Mage.

8. *Elixir vitæ.* Brukes för Maghen när han är beswärat aff öfwerflödigt drickande / så och när een kenner några beswärligheeter om Bröstet och Hiertat/och när någhon är medh Hyran betaghen: Brukes synnerligen om Wintertidh til een skee full om morgonen.

9. Rosen Watn.
10. Borragen Watn.
11. Grobladh Watn.
12. Endiviae Watn.

Thesse Watn / effter the gemene äre/ och doch stoorlighen aff nödhen / behöfwes intet skrifwa om theras bruk.

Här kunna och Siruper hafwa sin rum/hwilke bäst förwaras vthi Steenkäril/Och äre thesse the förnämste/som skole medh föras: Rosen Sirup/ Violen Sirup/Citronen/Limonen och Granaten Sirup.

Then Tridie Lådan kan deelas vthi otta rum/och vthi hwart rum Läkedommar som här effter vpräknas.

Vthi thet första hwilket deelas vthi sin rum / skole wara.

1. *Extractum Rhabarbari.* Är een leen och säker

ker Purgatz för them som een heet Lefwer haswa och febricitera: Kan och säkert gifwas Barn in som skelffua eller Matzskar vthi Lyfwet hafwa / til ett halfft quintin / eller heelt / medh een skee Rosen eller Violen Sirup.

2. *Extractum Mehcoacanæ.* Är gott emoot alle Siwkdomar som sitt vthsprung haffua aff kiölden / synnerlighen för Leffren och Milten / när the äre förstoppat: För snuffuan / och them som äre benägne til Slaghet / för trängt Bröst / för gammal hosta / för kloen / och synnerligh för watesotten / *clementer enim educit pituitam & aquas.*

3. *Extractum pilularum cochiarum*: Tiänar til at purgera Hufwudet / och then kalla Materien som är vthi Senädronar / hwaruthaff Slaghet sigh förorsakar: Och giffs in til 2 Scrupel eller ett quintin.

4. *Extractum calami aromatici.* Är synnerligh gott för Magen / tagher bort alle öfwerflödighe wedzskar som ligga eller swäffua vthi magen.

5. *Extractum cardui benedicti.* Är ett *præstantissimum remedium præservativum ad pestẽ.* Aff thetta tags til Præservation så stort som een ärt eller haslenott / fastande: Til Curation til ett quintin medh Theriak eller Mithridat. När een och är förgifwin / är thetta extractum synnerligen gott vthi tidh brukat.

Ad venenum propinatum

6. *Extractum Gentianæ*, som kallas på Swenska Baggesöta. Renfar Maghen / tagher bort gamble rottne Febres / öpner Leffrens förstopning / dödhar Maskerna i lyfwet / Och, hwilken Menniskia som tager daghelighen af thetta extracto så myckit som på een Kniffs

Kniffs vdd gåår / bewarar thet henne widh godh helsa och lijffs sundheet.

Vthi then Andra Kistan skole wara:

1. *Alephangina pilulæ.*
2. *De aloë rosata.*
3. *Mastichinæ.*
4. *Pestilentiales.*

Huru och emoot hwilke Siwkdommar thesse Pilwler brukes skole / mä een Medicus tilfrågat warda.

Vthi then Tridie.

1. *Electuarium de succo rosarum.* brukas för them som hefftigh skelfwa hwar annan dagh / och för Podagriske Menniskior.

2. *Diaphœnicum.* Emoot hwardags skälfwa / och them synnerligen nyttigt / som medh een lång skälfwe siwka åre betaghne.

3. *Benedicta laxativa, valet ad calculosos.* för them som medh stenen åre behefftat.

4. *Confectio hamech.* Emoot kläde / skabb / Melancholiam / Likmatsken och hwar fierdedags skälfwa.

Vthi then Fierde.

1. *Pulvis de hiera simplici Galeni.*

2. *Pul-*

2 *Pulvis foliorum sena Montagnani.*
3. *Confectio anisi Laxativi.*

Vthi then Fempte.

1. *Tragea Imperialis.* Är een synnerligh Läkedom för snufuan / för hyran / öronens susande / och tager bort alla Cruditates vthi Magen / brukes Afften och morgon efter måltijdh een half skee.

2. *Tragea de hyssopo.* Brukas för ångt bröst och gammal hosta.

3. *Aromaticum rosatum.* Tagher bort alle superfluitates vthi Menniskians kropp: Och tiänar them besynnerligh / som aff Siwkdommar bliswa bättre / på thet the icke mågha falla igen vthi någhon hefftigare Siwkdom.

4. *Pleres archonticon.* sterker hiernen och alle sinnen; gifwer gott minne / hielper trång bröstighe och Melancholiske: Wederqwicker them som lenge hafwa leghat siwke.

5. *Diarhodon Abbatis.* Tempererer Maghens och Jnelfwernes stora heete.

6. *Diamargaritum frigidum.* Tiänar för hees och giftigh brennesiwka / bewarar hiertat för gifft / brukas och för dån och beswimmelse.

7. *Electuarium de gemmis.* Sterker hiertat vthi allehanda Skälfwor / och bewarar thet för them smittige oc gifftige Pestilentzian.

8. *Electuar. diambræ.* Sterker hiertat / hiernen och alle principal Ledhamoter.

9. *Conserva Rosarum.*

10. *Miva Cydoniorum.* Vti

Vthi then Siette.

1. *Eclegma ſanum & expertum*.
2. *Eclegma è ſcylla*.
3. *Species diatragacanth. calid.*
4. *Species diatragacanth. frigid.*

Brukes för Lunge och Bröſtſiukan.

Vthi then Siwnde.

1. Ett Pulver för Slaget. 2. Ett Pulver för fallande ſiukan. 3. Pulver för kloen. 4. Pulver för blodſiukan.

Vthi then Ottonde.

1. Andromiſt Theriak.

2. Mythridatium: brukas til ſamme Siukdomar ſom Theriak / men ther är icke ſå ſtarckt / kan för then ſkull myckit ſäkrare brukas / än ſom Theriak.

Skole och the ſom inſyltade äre haſwa theras beſynnerlige rum vthi Reeſapotheket / eller och ſärdeles vthi een annan kiſta / ſom kan medh föras / Såſom äre inſyltat Ingefer / Walnötter / Quitten / Kirſebär / Winber / Citronen ſkaal / Lactuken ſtielker / Endivia / Portulaca / hwilke ſynnerligen ſleckia törſten / och gifwa appetit til maat. Violen och Cichorij Zucker / ſå och Saffeer / ſåſom Johannis bäär ſafft för törſt / kräkiande / och myckin ſtoolgång: Safft aff Walnötter för halsångia och halsbränna / ſafft ſom kallas diamoron för mundfula / eller ſåår ther ſammaſtädes. Vnderſt vthi Apotheke Kiſtan ſkal wara een lijten ſkufläda / ther vthi kunna leggias rökkertzer / eller pulver ſom tiäna til Rökelſe. Och komma ſå vthi thetta Reeſapothek / vndantaghandes ther ſom inſyltat är / medh the Zuc-

ter och Saffter / sampt thet som vthi Underskuflådan kommer / sextiyo och niye Läkedommar eller Remedia: Hwilken nw meer eller mindre hafwa wil / han kan sigh här om berådh fråga hoos een förfaren Medicum / som weet och kan honom säija / hwilke medel honom bäst / effter hans natur och Complexion tiänlige äre: Kunde här och många andre läkedommar införas som nyttige woro / men effter thet thesse som nu här vpräknade äre / hållas för the bäste / förnemste och säkraste som brukas kunna / menar iagh här medh wara nogh: Allenast skal een achta / at han bruker them rätt *ex consilio periti Medici* / ellest om han thet icke giör / skadha the mera än gangna / Icke skal heller någon så tänckia / när han weet hwad för Siukdom han hafwer / och hwad för medel til samma Siwkdom äre tiänlige / at han tå kan them säkert bruka / vthan han achtar och ther hoos andre omständigheeter / ty såsom *morbus non est omnibus idem, sic & remedium non omnibus idem, nec parem habet vim in singulis ad medendum*: och hender här af at thet remedij som then ena gangner *pro diversa corporis constitutione* offta then andra vthi samma Siukdom skadar / om thet icke bliwer stält och *temperatum ad corporis naturam*: *medicamenta enim habent communes cum corporibus proprietates, quæ sola experientia deprehendi possunt*. Hwarföre bör hwar och een / som lyckosamligen wil enom läkia / icke för hastigt föreskrifwa honom medel och Läkedommar / vthan tilförende grant och til pricka Siukdomsens egenskaper / thens Kranckes natur / oc andre Indicationes som ther til höra / eller lenda kunna vträsaka / oc så altid med sig tänkia / *tutiorē semper esse consultā tarditatem celeritate temeraria.*

In remediis non præcipites ruemus

Slag

Slagh pulver.

Tagh Peonien rooth medh thes frööd / vthi rättan tijdh hämptat aff hwarie itt quintin / Äke mispel halfft annat qwintin / been aff hiorte hieta fyre stycker / beredde perler itt qwintin / röde berede Coraller itt halfft qwintin / hwijt raff medh swart Kersebär watn beredd / fyre Scrupel / Guldblad / sex stycker / Confec. diamuschi dulcis / diarhodon. Abbatis aff hwarie 5 quintin. F. pulvis. Effter thet slaghet anfächtar een Menniskia mäst vthi Nyy tändingen / och när thet är vthi fylle / skal then som sigh therföre befruchtar / vthi tijdh see sigh wäl före / så at han tilförenne låter sigh purgera / och sedhan brukar thetta pulver til itt halfft eller heelt qwintin / om Morgonen fastande medh en dryck swaro Kersebär watn.

Pulver för fallande Siukan.

Tagh Peonien Frööd vthi rättan tijdh samlat / äke mispel / aff een Menniskios Huffundhskalle / fimi pavonis et Ciconiæ / lumbricorum terræ / röödhe beredde Coraller aff hwarie itt quintin / Diamuschi dulcis / aloes eråå / Bäbergiål aff hwarie en Scrupel. Sucker så myckit behoff göres. F. pulvis. Thetta pulver brukas som thet förra / kan och intaghes medh Winruta safft eller Peonien watn.

Pulvis ad Colicam.

Tagh skaffuen Pomerantzeskaal thet som ytterst vppå är / 6. quintin / Zedeferon 4. quintin / Calmes / Galgant / Lagerbäär aff hwario itt quintin / Kannel / Rummin aff hwarie halfft annat quintin / göres itt pulwer / skal brukas til itt qwintin medh warmpt Wijn / och ther vppå wäl swettas: Doch skal en achta om

samma

samma Colica kommer aff hethe eller förstoppat lijff/ och skal ther effter ställa Remedium.

Pulvis ad dysenteriam.

Hwitt Bolmefröö/ hwitt Walmogefröö aff hwarie itt qwintin/ Blodhsteen/ röödhe Coraller aff hwarie itt halfft qwintin / Campher en Serupel/ brukas Affton och Morgon til itt halfft quintin med Grobladh watn eller ehes Saffr.

books2ebooks.eu

www.books2ebooks.eu

e-böcker från ditt bibliotek av

eBooks on Demand

digitaliserad av

Kungliga Biblioteket

National Library of Sweden